

Van New York tot Viroinval.

**Een verhaal over mammoeten, druïden,
Romeinen, roofridders en zinkgaten.**

Van New York tot Viroinval.

**Een verhaal over mammoeten, druïden,
Romeinen, roofridders en zinkgaten.**

Hans Vanden Berghe

Dit boek wordt uitgegeven volgens het systeem "Printing on demand" (drukken op bestelling). Enkel bestelde boeken worden hierbij gedrukt waardoor verspilling van grondstoffen wordt vermeden: een duurzame oplossing.

U kan uw exemplaar te allen tijde bestellen op pod.storyland.be/shop en binnen de week wordt het thuis geleverd.

Opgedragen aan mijn drie kleinkinderen, Bent, Febe en Ellie in de hoop dat ze met de jaren een even grote sympathie voor deze streek koesteren.

Auteur: Hans Vanden Berghe

ISBN:9789403639161 / 2021

Illustraties: Derk Wierinckx

Foto's: Tom & Sam Vanden Berghe

Ontwerp cover: Tom Vanden Berghe, gebaseerd op een postkaart uit 1920, waarvan we de reproductie terugvonden in een uitgave van Syndicat d'Initiatives de Treignes van 1979, gedrukt door Imprimerie Couvinoise.

Voorwoord door Guido Fonteyn.

Hans Vanden Berghe heeft de wereld gezien, en hoe. Hij bezocht New York 155 keer, en hij vertelt zelf in zijn inleiding welke andere grootsteden en natuurgebieden hij zag en leerde kennen gedurende de 31 jaar dat hij als steward werkte in de luchtvaart, beginnende bij Sabena. Dit is ook de reden waarom de titel van zijn boek begint met 'Van New York...'

Maar de term New York komt na die inleiding niet meer in zijn boek voor, alles draait voortaan om Viroinval, in alle andere bladzijden komt Viroinval aan de beurt, vandaar dus de titel 'Van New York tot Viroinval'.

Wie Viroinval wil leren kennen moet dit grondig en vlot geschreven boek dus lezen, en als vanzelf valt snel elke verwijzing naar New York of andere steden, landen, natuurgebieden, gebergten of ravijnen – naar de inwoners ook – gewoon weg, alles draait om Viroinval. Dit is een van de mooiste maar ook minder bekende gemeenten van Wallonië, ver onder Charleroi, op de grens van de Ardennen en het gebied van Samber en Maas. Hans heeft er al jàààren een tweede verblijf (soms als eerste), en hij schreef wat mij betreft de meest grondige publicatie over deze gemeente – daarin zit niet alleen Viroinval maar zijn boek bevat ook verwijzingen naar heel Wallonië, stukken van België, immigratie en emigratie, naar vakantieverblijven, naar ambachten en zoektochten, evenals een ingewikkelde geschiedenis van dit fraaie stukje Wallonië en de beschrijving van een ongelooflijk schitterend plaatselijk uitzicht met bomen en struiken en planten en dieren en wandelingen, allemaal zelf waargenomen, allemaal grondig beschreven.

Nu zit ik zelf al een tijd in Viroinval, en meer bepaald in Treignes, een deelgemeente van Viroinval. Hans zit daar ook. Dit is echt een minder bekend gedeelte van Wallonië. Ik heb daar de Walen leren kennen, niet alleen via de burgemeester en een paar lokale collega-journalisten, maar ook via de lokale cafébaas en zijn voorgangers, want hun sociale, culturele, economische en anti-dorstfunctie is erg belangrijk. Dit is nog een echt dorp, ook in de sociale, culturele én economische betekenis van dit woord. Men maakt er deel van uit, als men het dorp en de mensen aanspreekt, beluistert, en respecteert.

Dit doet Hans Vanden Berghe voortreffelijk, maar vertrekkende van al deze contacten en diepere bronnen en een oneindig opzoekwerk in bibliotheken en musea heeft hij met zijn 'Van New-York tot Viroinval' wat mij betreft het beste boek over een interessant gebied in Wallonië—in dit geval over één

gemeente, acht dorpen – geschreven dat mij bekend is. Hij gaat zeer ver in de geschiedenis terug, heeft het over Kelten en Germanen, maar ook over de 'Grand Feu' van Treignes, over het ecotoerisme, de jacht, de kinderen en de weduwen van de bos-en delfstoffenwerkers, de ontbossing...Daar zijn pareltjes bij, zoals het verhaal van de verdwenen campings, waarvan geen toeristen maar werklozen uit Charleroi en omstreken in de dramatische jaren negentig van de vorige eeuw hun nieuwe tehuizen hadden gemaakt, zoals op de camping van Bruly-de-Pesche waar er 400 mensen verbleven op een totaal van 80 inwoners in het dorp.

Lees dus dit verrassende boek. En ga naar Viroinval, eerder dan naar New York.

Guido Fonteyn

Van New York tot Viroinval.

Een verhaal over mammoeten, druïden, Romeinen, roofridders en zinkgaten.

Woord vooraf:

Op Wikipedia lezen we: Viroinval is een gemeente in de Belgische provincie Namen. De gemeente telt ruim 5500 inwoners. De naam van deze gemeente, die ontstond in 1977 als gevolg van de gemeentefusies, is een directe verwijzing naar de vallei van de Viroin die de hele gemeente doorsnijdt. Het geheel bestaat uit de volgende dorpen: Nismes, Dourbes, Mazee, Vierves, Treignes, Olloy, Oignies en Le Mesnil. En twee gehuchten: Matignolle en Regniessart.

Aangezien deze gemeente pas ontstond in 1977 is het natuurlijk een anachronisme om de naam Viroinval te gebruiken als we teruggaan in de geschiedenis en bijvoorbeeld te stellen dat het een onderdeel werd van het prinsbisdom Luik in het jaar 1096.

Laat ons dus aannemen dat het grondgebied dat nu Viroinval heet en vroeger trouwens voor een deel verbonden was met Couvin, een naburige gemeente, in deze gids het onderwerp is.

Het was niet de bedoeling om een geschiedkundig overzicht te maken van deze bizarre contreien, maar enkel een beknopte beschrijving bij de meest markante landmerken die we op onze talloze wandelingen kunnen bewonderen. Bewust zijn we niet chronologisch te werk gegaan omdat een wandeling doorheen de vallei ons de geschiedenis ook niet chronologisch laat zien. Als men bijvoorbeeld in Treignes rondwandelt kan men eerst de kalkoven uit 1880 tegenkomen, een beetje verder een boerderij uit 1590 en in de vallei van de Ry een grot vinden waar de Cro-Magnon 12 000 jaar geleden in woonde om de wandeling te besluiten bij de Gallo-Romeinse villa uit de eerste eeuw n.C. En dit enigszins hectische maar enorm boeiend gevoel wilden we in de tekst bewaren. We beschouwen dit als een wandeling doorheen de tijd en het grondgebied en we zijn ervan overtuigd dat U, als wandelaar, net als wij nog steeds, in bewondering zal staan voor het prachtige natuurpark met zijn mysterieuze natuurfenomenen, de pittoreske dorpjes en de vele raadselachtige historische monumenten en overblijfselen.

New York speelt trouwens geen verdere rol in dit verhaal maar is een deel van het antwoord op de vraag dat een aantal mensen stelde aan de auteur: vanwaar deze interesse in Viroinval. Gedurende 31 jaar was de auteur steward bij drie verschillende Belgische luchtvaartmaatschappijen (Sabena, Sobelair en Thomas Cook Airlines Belgium) waarvan twintig jaar op lange afstand. Dit stelde hem in de gelegenheid veel steden en natuurparken te bezoeken overal ter wereld. Aan een heel aantal heeft hij nog onvergetelijke herinneringen zoals de Akagera en het nationale park van de vulkanen in Rwanda, de Zongo watervallen tegen Kinshasa en de uitgestrekte mangroves in Banana aan de monding van de majestueuze Congostroom in Congo (waar de kinderen in paniek wegdoeken toen we een foto wilden nemen), de Jumba ruïnes, het Nakuru meer, het Masai Marapark en het Serengetipark, allen in Kenya, de Drakensbergen in Zuid-Afrika, Boso-no-Mura, het Bokrijk van Japan (waar de schoolreizende jeugd allen op de foto wilden met ons), het Jurong birdpark in Singapore, de tempels van Mahabalipuram en de Elephanta caves in India, Parati en Salvador de Bahia in Brazilië, het wondermooie Bangkok, Havana op Cuba en Santo Domingo op de Dominicaanse Republiek, Stone Mountain en de Chattahoocheeriver in Atlanta (VS), Glacier Bay National Parc in Alaska, de Niagara watervallen op de grens tussen Canada en de Verenigde Staten en natuurlijk New York, dat geen natuurpark is maar altijd even grote verwondering opwekte zelfs bij het 155ste bezoek. En dan vergeten we er nog.

Maar in deze enorme verscheidenheid aan klimaten, culturen, uurverschillen, smaken, geuren en landschappen had de auteur toch steeds weer het gevoel thuis te komen in de kleine vallei van de Viroin. Telkenmale weer kreeg hij het gevoel van verbondenheid met dit stukje natuur, een terug naar de oorsprong. Vandaar deze enigszins misleidende titel. Waarvoor onze excuses.

Inleiding

Onlangs vonden wij, tijdens één van onze vele wandelingen en omzwervingen door heen het prachtige en bizarre landschap van Viroinval, in het tweedehands boekenwinkeltje van het Rode Kruis te Couvin een kleine, oude reisgids uit 1911. De titel:

Villégiature NISMES, ses Environs, ses Curiosités naturelles, ses Promenades, ses Agréments, sa Flore.

Uitgegeven door A.Fagnard, drukkerij-uitgeverij te Couvin en de auteur is de uitgever zelf, dhr. Adolphe Fagnard.

Al de eerste zin van zijn voorwoord typeert hem als een rustige doch bevlogen man die heel veel wist over zijn streek en dit met ons wou delen. Alhoewel hij op de eerste pagina stelt "Tous droits de reproduction réservés par l'auteur.", denken wij toch dat hij het ons niet kwalijk zou nemen mochten we U hier die eerste zin voorleggen.

"Je souhaite, par ces relations passagères avec le lecteur, me faire de celui-ci un ami, en lui disant tout ce que je sais de cette contrée bizarre et en m'appliquant à faire vibrer son cœur au diapason du mien en face de grandes beautés et de problèmes encore irrésolus."

«Het is mijn wens om de lezer, tijdens de korte stonde dat we samen verwijlen, tot vriend te maken door hem alles wat ik over deze bizarre contreien weet te vertellen en ten aanzien van hunne grote schoonheden en nog onopgeklaarde mysteries ons beider hartslag op elkaar af te stemmen.»

Prachtig toch? Een heel andere en persoonlijker stijl dan de hedendaagse reisgidsen. En het staat inderdaad vol met al hetgeen hij weet over deze "bizarre contreien" en dat is niet min. Het laat ons ook toe om te zien hoe die streek veranderd is in die 109 jaren sinds de gids geschreven werd. Hij spreekt bijvoorbeeld over vergezichten die we nu niet meer hebben, omdat de tiennes, de heuvels, in zijn tijd nog kaal waren en nu voor het merendeel bebost. In zijn tijd waren er ook veel minder wegen.

Zo raadt hij de wandelaars aan om, als het een paar dagen na elkaar geregend heeft, op een bepaald punt van de wandeling Petigny binnen te lopen en daar te vragen welk pad er die dag best genomen wordt om naar

Nismes terug te keren. Als wandelgids is dit boekje uiteraard niet meer bruikbaar.

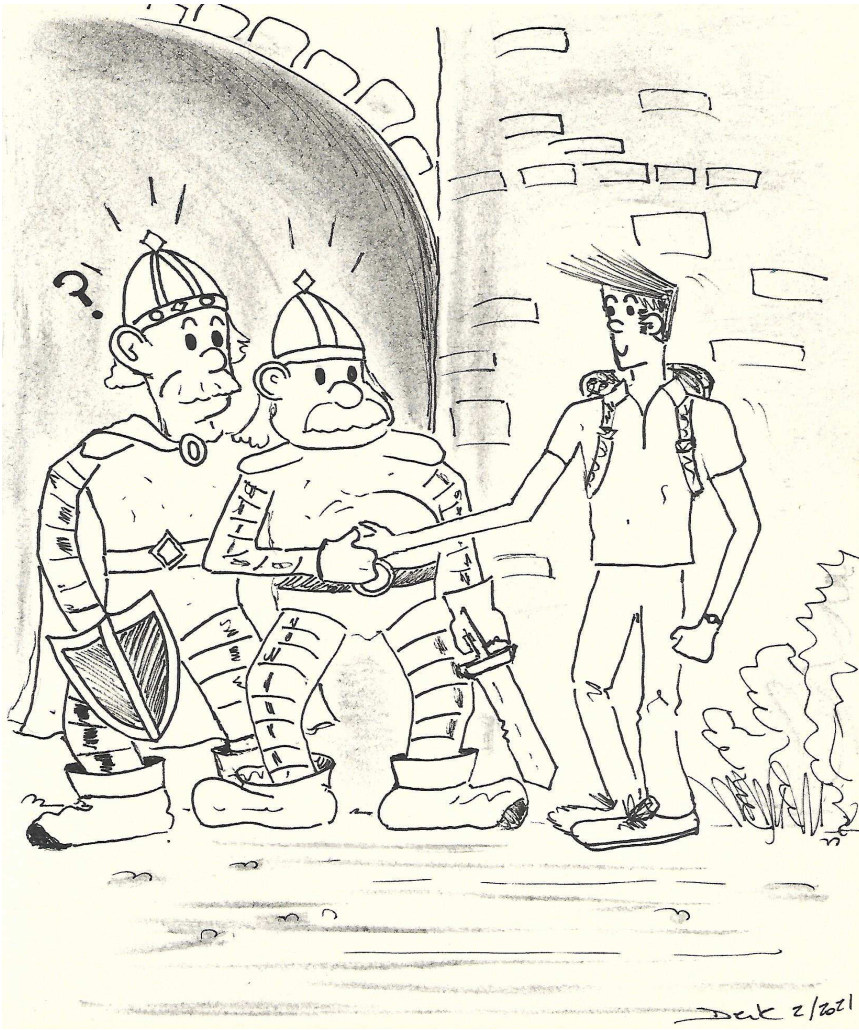
Maar als inspiratiebron des te meer.

Zo lezen we in zijn korte beschrijving van de geschiedenis van Nismes dat rond de jaren 1090 het dorpje een roversnest was. De feodale kasteelheer van Nismes deelde samen met de kasteelheren van Fagnolle en Haute Roche in Dourbes de buit die ze bekwamen door alle bewegingen in de streek te bespieden vanop hun uitkijktorens en de handelaars, de reizigers, de boeren, kortom iedereen te overvallen, losgeld te vragen en alles te plunderen. Ze deinsden er zelfs niet voor terug om diegenen die weerstand boden op te hangen.

Aangezien Nismes toen onder de kasselrij (zie verder) van Couvin viel en Couvin pas onder het gezag stond van de prinsbisschop van Luik, werd deze bestookt met klachten van de reizigers over het wangedrag van deze kasteelheren. Volgens de tekst van Fagnard kwam de toenmalige prinsbisschop, Otbert, in 1096 het kasteel platbranden. De andere heren konden hoogstwaarschijnlijk hun hachje redden door het betalen van een hoge boete.

Na deze korte passage bleven wij even op onze honger zitten. Het versterkte kasteel van Nismes, waar zou dat gestaan hebben en is er nog iets van over gebleven? En zou het kunnen dat een feodale leenheer, de prinsbisschop van Luik, zo maar een kasteel van een van zijn leenmannen in de fik komt steken? En wat was dat Prinsbisdom eigenlijk?

Eerste zoektocht: de roofridders.

De versterkte burcht van Nismes.

Het kasteel van Nismes, ook wel het kasteel van Pont d'Avignon, naar één van de eerste baljuwen, of nog kasteel van de Mousty, naar de gelijknamige heuvel genaamd, is een geklasseerde ruïne gelegen op de heuvel boven het punt waar het Zwarte Water zijn ondergrondse bedding verlaat. Maar de ruïnes, die daar nu te zien zijn, dateren natuurlijk niet uit dat tijdperk, maar zijn van de kerk die in 1606 gebouwd werd op de ruïnes van de versterkte burcht die in 1148 door de Prins-Bisschop van Luik, Henri II de Leez, gebouwd werd op de ruïnes van het kasteel dat vernietigd werd in 1096.

Iedereen die zich een beetje verdiept in de geschiedenis van deze contreien merkt dat oorlog en vernieling een constante is in dit land, maar hierover later meer. Eerst even chronologisch te werk gaan.

De prehistorie.

De plaats waar het Zwarte Water, de naam alleen al, zijn ondergrondse loop verlaat, met de overhangende rots, is inderdaad een mysterieuze, om niet te zeggen mystieke plaats die al van in de prehistorie mensen aansprak. Archeologische vondsten van artefacten op het grondgebied van Nismes en omstreken brengen ons terug tot de Neanderthalers, die hier naar schatting tussen 100.000 en 30.000 jaar geleden leefden, in grotten en spelonken woonden, jaagden op mammoeten en zich moesten verdedigen tegen holenberen en hyena's. Onder meer in Petigny, op een paar kilometers van Nismes werden belangrijke vondsten uit dit tijdperk gedaan. Dat deze primitieve volkeren heiligdommen bouwden op deze plaats is vanzelfsprekend.

Vele duizenden jaren later kwamen minder primitieve volkeren deze donkere wouden bewonen. Volgens onze sympathieke schrijver Fagnard zijn er sporen teruggevonden van de Feniciërs die toen al het ijzer konden bewerken en hier een kolfje naar hun hand vonden met al die groeven vol limoniet (ijzererts) zoals Fondry des Chiens en de Matricolo in Nismes. We willen Fagnard hier wel op zijn woord geloven. De Feniciërs waren inderdaad een volk van rondreizende kooplui die handelsroutes hadden naar bijvoorbeeld Engeland om er tin te gaan halen, maar er zijn bij ons weten geen archeologische vondsten gedaan die hun aanwezigheid in deze contreien aantonen. Dit in tegenstelling met de Etrusken. Het zou dus kunnen dat Fagnard eigenlijk de Etrusken bedoelde.

Toen kwamen de Kelten of Galliërs waarvan wij afstammen en waarover Fagnard schrijft:

"...hommes robustes à chevelure rousse, déjà frottés de religieuse philosophie, et dont les prêtres, druides farouches et sanguinaires, célébraient leurs mystères les bras teints de sang humain, sous le dôme des grands chênes et les blancheurs du gui sacré..."

"...struise, rosharige manspersonen, al van religieuze gedachten doordrongen, wiens onversaagde en bloeddorstige priesters missen vierden onder de

donkere kruinen van dikke eiken en het vaal blanke van de heilige maretak, hunne armen met menselijk bloed bevlekt...”

De visie van iemand uit 1911 die niet al te veel van heidense rituelen moest hebben.

De historie.

En zo rollen we de geschiedenis binnen met de eerste geschreven documenten over deze contreien.

De Romeinse legioenen met aan het hoofd Julius Caesar bezetten het gebied rond 60 v.C. Overal bouwen ze wegen, villa's, versterkte burchten, forten en tempels. En zo zien we plots op de rots boven het Zwarte Water een fanum verschijnen, een type Romeinse tempel uit de Gallo-Romeinse periode. Deze tempels waren geïnspireerd op de Keltische tempels. Zowel in Nismes als in Olloy bouwde Julius Caesar in het jaar 60 v.C. forten om als toevluchtsoord te dienen voor zijn troepen mochten ze teruggedreven worden door de Aduatieken die belegerd werden in het fort van Sautour. Maar hierover later meer.

Met de val van het Romeinse Rijk (476 n.C.) werd het even stil in Nismes tot in de 6de of 7de eeuw onder het Frankische Rijk de "heidense" Romeinse tempel met de grond gelijkgemaakt wordt en er een christelijk oratorium in de plaats komt.

En hier komen we stilaan terecht bij onze roofzuchtige kasteelheer waarvan hierboven al sprake was. Wanneer het eerste kasteel op de plaats van het oratorium gebouwd werd, konden we niet achterhalen, maar waarschijnlijk was het een bouwwerk geïnspireerd op de Romeinse militaire castra. Dit wil zeggen dat het houten gebouwen waren omgeven en versterkt met houten palissades.

Dit leiden we af uit het feit dat Otbert, de prinsbisschop van Luik het laat afbranden, niet afbreken, en dat we in teksten terugvinden dat Henri II de Leez, prinsbisschop van Luik het in 1148 laat heropbouwen maar nu in steen (en pierre).

Wat nu met onze vraag of een leenheer zo maar het kasteel van een van zijn leenmannen kan komen in brand steken. Andere bronnen dan Fagnard leren ons dat de waarheid anders in elkaar zat.

Het jaar 1096 was ook het begin van de eerste Kruistocht en vele edelen voelden zich geroepen om het Heilige Land te gaan bevrijden van de Saracenen, maar bezaten niet genoeg middelen om dit te doen. Aangezien de Kerk opriep om op Kruistocht te gaan, was het dan ook normaal dat ze dit wilden stimuleren en faciliteren. Om de ridders toch de kans te geven te vertrekken, kocht de Kerk hun eigendommen of toch een deel ervan over. In de kronieken lezen we dan ook dat in 1096 Boudewijn II zijn eigendom verkoopt aan Otbert, de prinsbisschop van Luik voor 50 gouden marken. Deze eigendom omvat Couvin, Frasnes, Nismes, Pesche, Boussu-en-Fagne, Gonrioux, Dailly, Petigny en Aublin. En aangezien Boudewijn van Bergen, de kasteelheer van Nismes, onze sloeber, trouw verschuldigd was aan Boudewijn II, de kasteelheer van Couvin, zal deze wel mee op Kruistocht vertrokken zijn. Slim gespeeld van de prinsbisschop: een mooi domein erbij en een lastig heerschap kwijt.

Aangezien het kasteel van Nismes nu zijn eigendom was en het waarschijnlijk in slechte staat verkeerde én er een slechte faam aan verbonden was, brandde hij het plat.

Trouwens, klein wist-je-datje, in datzelfde jaar verwierf het prinsbisdom eveneens het domein van Bouillon, omdat ons aller Godfried ook geld nodig had voor zijn Kruistocht.

Zoals hierboven al vermeldt: Henri II de Leez herbouwt het kasteel maar nu in steen in 1148. De versterkte kasteelkapel wordt opgedragen aan Saint Lambert, de patroonheilige van Luik en wordt als parochiekerk gebruikt tot aan de verwoesting in 1554 door de Franse troepen tijdens de oorlogen van Karel V.

In 1606 wordt op dezelfde plaats de parochiekerk met ommuurd kerkhof herbouwd die dienstdoet tot in 1845. Dan wordt er een nieuwe kerk ingewijd op de plaats waar ze nu staat: naast de brug. De oude kerk wordt uiteindelijk afgebroken in 1890. De ruïnes zijn nu een geklasseerd monument.

Het enige wat nu nog zichtbaar is van het oude kasteel, is de ronde toren met het octogonale dak, die langs het pad staat dat rechts naast de ruïne van de kerk naar boven loopt. (foto 1)

De feodale roversnesten.

Tot zover voor wat betreft het kasteel van Nismes. Zoals hierboven al vermeldt, spanden ze samen met de kasteelheren van Fagnolle en Dourbes om de reizigers en passanten staande te houden, losgeld te vragen, te bestelen en als ze te veel weerstand boden, op te knopen.

Kwam er daar dan zoveel volk voorbij?

Het valt niet te ontkennen dat deze streek in het centrum van Europa ligt. In Oignies (een gemeente van Viroinval) kan men het glazen monument bezoeken dat het geografische middelpunt van het Europa van de 15 lidstaten aangeeft. Grofweg vergelijkbaar met het Heilig Roomse Rijk van Karel de Grote in het jaar 800.

Dourbes ligt op de GR12 (grote route pad) dat van Amsterdam over Brussel naar Parijs loopt. En veel van die grote routepaden volgen de eeuwenoude routes van pelgrims en handelaarsconvoeien.

Trouwens heden ten dage is er nog heel veel vrachtverkeer van en naar Frankrijk dat, via de N5, door Couvin gaat. Zelfs in die mate dat er recentelijk rond Couvin een grote Ring is aangelegd om het centrum van Couvin te ontlasten, dit tot grote frustratie van een aantal kleine dorpen in de streek zoals Brûly.

Het feit alleen al dat Julius Caesar met zijn legioenen in Nismes en Olloy voorbijtrok, is een aanduiding dat deze regio op een strategisch landpunt gelegen is, wat natuurlijk ook te maken heeft met de nabijheid van de Maasvallei.

En aangezien de prinsbisschop van Luik ingegrepen heeft, duidt het er wel op dat er hem veel klachten moeten bereikt hebben.

De driehoek die gevormd wordt door Fagnolle in het noorden, Nismes in het westen en Dourbes in het oosten, met in het midden tussen Nismes en

Dourbes, la Roche à Lomme, een hoge rots van waarop men visueel contact kan maken met twee van de drie kastelen én men een mooi uitzicht heeft op de vallei, moet ervoor gezorgd hebben, dat er geen enkele beweging of gerucht in de vallei aan hun aandacht kon ontsnappen.

Volgens dhr. Fagnard bleven de drie burchten met elkaar in contact via grote vuren 's nachts en via rookpluimen overdag. En waarschijnlijk werden deze communicatiemiddelen inderdaad gebruikt om elkaar te verwittigen dat er buit op komst was zonder die reizigers op te schrikken. Maar voor directe communicatie waarbij de reizigers al niet meer konden ontsnappen, zal wel hoorn- en klaroengeschal geklonken hebben doorheen de vallei.

De burcht van Fagnolle.

De geschiedenis van deze burcht is gelijklopend met die van Nismes. Rond de jaren 1090, was deze burcht waarschijnlijk ook in hout opgetrokken en misschien zelfs nog een overblijfsel uit de romeinse tijd. In de kronieken vindt men dat het kasteel van Fagnolle gebouwd werd in de twaalfde eeuw op initiatief van de graven van Henegouwen. Het stond toen op een aarden wal, was omringd door grachten en had een donjon die in de vijftiende eeuw gemoderniseerd werd. Waarschijnlijk betekent dit dat het kasteel toen in steen werd herbouwd. Het werd het centrum van een kleine baronie.

Het is vermeldenswaardig dat Mariembourg, dat op een paar kilometers van Fagnolle ligt, toen nog niet bestond. Die stad is een vesting die pas in 1546 werd aangelegd door Maria van Hongarije, zuster van Karel V en landvoogdes van de Nederlanden en dit om weerstand te kunnen bieden aan de bedreiging die uitging van de op Frans grondgebied gelegen vesting van Maubert-Fontaine.

In 1554, tijdens het beleg van Mariembourg en de oorlog tussen Keizer Karel en Henri II, werd het kasteel van Fagnolle net niet vernield dankzij de handigheid en de moed van de intendant dhr. Bernard, maar de kastelen van Dourbes en Couvin en de vesting Mariembourg wel. Als men iets meer te weten wil komen over deze ingewikkelde en troebele tijden, kunnen wij U de roman "Fagnolle" uit 1935 van Joseph Chot, de schrijver van Olloy, aanbevelen. (librairie Vanderlinden, Brussel) In 1659 maakt het Verdrag van de Pyreneeën een Franse stad van Mariembourg. Tijdens de Franse Revolutie wordt de stad ingelijfd bij de Ardennen, maar blijft Frans tot in 1814. De stad biedt 32 dagen lang, van 24 juni tot 30 juli 1815, weerstand aan 7000 Pruisische soldaten, maar wordt daarna toch aan het Koninkrijk der